

მერაბ კალანდაძე¹

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/sou.2023.19.23>

საქართველოში სკანდინავიის ქვეყნების ისტორიის პოპულარიზაციის ერთი მცდელობა

აბსტრაქტი. საქართველოში სკანდინავიის ქვეყნების ისტორიის პოპულარიზაცია შედარებით მოიკოჭლებს და დღემდე პერიფერიულ თემად რჩება. რა თქმა უნდა, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ამ მიმართულებით თითქმის არაფერია გაკეთებული. ეს ასე არაა. ქართულმა ისტორიოგრაფიამ თავისი მოკრძალებული წვლილი შეიტანა სკანდინავიის ქვეყნების ისტორიის პოპულარიზაციის საქმეში.

სკანდინავიის ქვეყნების ისტორიის პოპულარიზაციის პირველ, თუ არა ერთ-ერთ პირველ, მცდელობად გვევლინება 1901 წელს გამოქვეყნებული პოპულარული ისტორიული ნარკვევი შვედეთის მეფე გუსტავ I ვაზაზე (1523-1560), რომელიც რუსულიდან გადმოუთარგმნია ან. წერეთელს. მთარგმნელის არჩევანი, რა თქმა უნდა, შემთხვევითი არ ყოფილა. საფიქრალია, რომ შვედეთის მეფე მას ესახებოდა როგორც საქართველოსთვის სასურველ პოლიტიკურ ფიგურად.

შვედეთის მეფის მოღვაწეობის დადებითი შეფასება, ცხადია შემთხვევითი არაა და ის, პირველ ყოვლისა, ისტორიაში პიროვნების როლის გაცნობიერების გამოძახილია. შვედეთის მეფის გუსტავ I ვაზას საქმიანობა, როგორც ჩანს, სავსებით შეესატყვისებოდა მის პოლიტიკურ იდეალს. გუსტავ ვაზასადმი სიმპათია შემთხვევითი არ ყოფილა და, უმთავრესად, ორი გარემოებით შეიძლება ყოფილიყო განპირობებული. მის სახელთან ასოცირდება შვედეთის გათავისუფლება დანიელთა ხანგრძლივი ბატონობისაგან, მისი სახელი ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობასთანაა დაკავ-

---

¹ მერაბ კალანდაძე - ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი.

ვმირებული. ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა კი საქართველოში ყოველთვის აქტუალური თემა იყო, შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ძალიან მოსწონდათ გუსტავ-ვაზას მიერ გატარებული რეფორმები, რომელმაც კატალიზატორის როლი შეასრულა და ახლად ფეხადგმული ქვეყანა სწრაფად დააყენა გზაზე.

შვედეთის მეფის, გუსტავ I ვაზას მოღვაწეობის შეფასება პროგრესულად-ლიბერალური პოზიციებიდან ცდილობდნენ. ეს იყო საკითხისადმი მეცნიერული მიდგომა, რომელსაც, ბუნებრივია, გააჩნია თავისი პლუსები და მინუსები.

საკვანძო სიტყვები: საქართველო, სკანდინავიის ქვეყნები, ისტორია, პოპულარიზაცია, შვედეთის მეფე, გუსტავ I ვაზა.

Merab Kalandadze²

Sokhumi State University

One attempt of Popularization of the history of the Scandinavian countries in Georgia

Abstract. The popularization of the history of the Scandinavian countries in Georgia is relatively lame and remains a peripheral topic to this day. Of course, this does not mean that almost nothing has been done in this direction. This is not the case. Georgian historiography has made a modest contribution to the popularization of the history of the Scandinavian countries.

The first or not one of the first attempts to popularize the history of the Scandinavian countries is the popular historical essay on King Gustav I Vasa of Sweden (1523-1560) published in 1901, which was translated from Russian or. Tsereteli.

The choice of translator, of course, was not random. It is thought that the King of Sweden treated him as a desirable political figure for Georgia.

A positive assessment of the King of Sweden's performance is clearly not accidental, and it is, first and foremost, an echo of an understanding of the role of the individual in history. The activities of Swedish King Gustav I Vasa seem to have been in line with his political ideals.

Sympathy for Gustav Vasa was not accidental and, above all, could have been conditioned by two circumstances. His name is associated with the liberation of Sweden from long Danish rule, his name is associated with the national liberation

---

² **Merab Kalandadze**, Doctor of historical sciences, Professor of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University.

movement. The National Liberation Movement has always been a topical issue in Georgia, it has been popular and popular, we can think that they liked the reforms carried out by Gustav-Vasa, which acted as a catalyst and quickly put the newly established country on the road. Took it the right way. This was a success for King Gustav Vasa of Sweden.

They tried to evaluate the work of the King of Sweden, Gustav I Vasa, from a progressive-liberal position. It was a scientific approach to the issue, which naturally has its pros and cons.

Keywords: Georgia, Scandinavian countries, history, popularization, King of Sweden, Gustav I Vase.

ძირითადი კვლევა. ალბათ, არ შევცდებით თუ ვიტყვით, რომ საქართველოში სკანდინავიის ქვეყნების, მათ შორის, ცხადია, შვედეთის ისტორიის პოპულარიზაცია ჯერ კიდევ სერიოზულად მოიკოჭლებს და ქართული ისტორიოგრაფიის პერიფერიულ თემად რჩება. მიუხედავად ამისა შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოში სკანდინავიის ქვეყნების, მათ შორის, რა თქმა უნდა, შვედეთის ისტორიის, პოპულარიზაციას გარკვეული ყურადღება მაინც ექცეოდა, რომლითაც, როგორც ჩვენ გვგონია, ევროპის ნებისმიერი პატარა ქვეყანა იამაყებდა. ამ მემკვიდრეობის შეუფასებლობა მიზანშეწონილი არ იქნება. რა თქმა უნდა, ეს ძალიან ცოტაა, ნამცეცებს წარმოადგენს, მაგრამ ეს ძუნწი ინფორმაცია, ვფიქრობ, საგულისხმოა და ამის წაყრუება, გვერდის ავლა, ცხადია, გამართლებული არ უნდა იყოს. საქმე ეხება ამ თემატიკის პოპულარიზაციას და არა მეცნიერულ შესწავლას, კვლევას.

საბჭოური ტრადიცია თვლიდა, რომ თითქოსდა საქართველოს გასაბჭოებამდე ქართულ ისტორიოგრაფიაში სკანდინავიის ქვეყნების, მათ შორის, ცხადია, შვედეთის ისტორიის პოპულარიზაციის თვალსაზრისით არაფერი გაკეთებულა, თუმცა ეს დაზუსტებას საჭიროებს და სერიოზული კორექტივების შეტანას მოითხოვს. ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს კიდევ ერთ საბჭოთა მითთან.

პირველ სპორადულ ცნობებს საქართველოში სკანდინავიის ქვეყნების, პირველ რიგში კი, რა თქმა უნდა, შვედეთის ისტორიის შესახებ, XX საუკუნის დასაწყისის ქართულ რეალობაში წავაწყდებით. ამ თვალსაზრისით ყურადღებას იპყრობს 1901 წელს შვედეთის მეფე გუსტავ ვაზაზე (1523-1560) თარგმნილი წიგნი და 1918-1921 წლებში, საქართველოს სუვერენულ რესპუბლიკაში, გამოსული ახალი ისტორიის პირველი ეროვნული

სასკოლო სახელმძღვანელოები. აქ მეტ-ნაკლები ყურადღება აქვს დათმობილი სკანდინავიის ქვეყნების, პირველ რიგში კი, შვედეთის, ისტორიის პოპულარიზაციას (უზნაძე, 1920; ავალიანი, 1920; წერეთელი 1920; ჭუმბურიძე, 1920). რა თქმა უნდა, ეს ძალიან ცოტაა, მაგრამ ეს პატარა საქმე არ იყო. გადაიდგა პირველი მოკრძალებული ნაბიჯები საქართველოში სკანდინავიის ქვეყნების, სახელდობრ შვედეთის ისტორიის, პოპულარიზაციის გზაზე. ეს ძუნწი ინფორმაცია საინტერესოა და საქართველოში სკანდინავიის ქვეყნების ისტორიით დაინტერესების შესავალად, უვერტურად, გაიჟღერა. ალბათ, ეს გაცილებით უფრო სწორი იქნებოდა.

***

ამ ფონზე ერთგვარ ბედნიერ გამონაკლისად გვევლინება ჯერ კიდევ გასული საუკუნის გარიჟრაჟზე ან. წერეთელის თარგმნილი წიგნი შვედეთის მეფე გუსტავ ვაზაზე. საიდან არის შესრულებული თარგმანი არ ჩანს, მეტი სიზუსტისათვის სასურველი იქნებოდა მითითებული ყოფილიყო ვისი ნაშრომის თარგმანი იყო (გუსტავ ვაზა, 1901). დიდი ალბათობით ის რუსულიდან იქნებოდა თარგმნილი. ეს კიდევ უფრო გაგვიადვილებდა საქმეს.

როგორც თარგმანი მისი მეცნიერული მნიშვნელობა გარკვეულ სკეფსის ბადებს, მაგრამ, როგორც ჩვენ გვგონია, ეს არავითარ ჩრდილს არ აყენებს მის მნიშვნელობას, რადგან შემეცნებითი დატვირთვა გააჩნია. ეს იყო სწორი გადაწყვეტილება, რომელიც წმინდა პრაქტიკული, პრაგმატული, მოსაზრებებით იყო განპირობებული. თარგმნილ ლიტერატურაზე აქცენტირება, ცხადია, შემთხვევითი არ ყოფილა და აღნიშნული პრობლემის პოპულარიზაციის პირველი საფეხურია, როდესაც აქცენტი კეთდებოდა სკანდინავიის ქვეყნების ისტორიის პოპულარიზაციაზე. თარგმანი ერთ-ერთი ფორმა იყო, რომელიც გვეხმარება შევავსოთ ის ინფორმაციული ვაკუუმი, რომელიც ამ სფეროში გაგვაჩნდა. ორი გზა არსებობდა თარგმანი და სამეცნიერო-პოპულარული ნარკვევების დაწერა. ეს უფრო რთული საქმე იყო და ამისათვის ქართული ისტორიოგრაფია მაშინ XX საუკუნის დასაწყისში, ჯერ კიდევ არ იყო მზად. ამას მომზადება სჭირდებოდა. პირველ ყოვლისა, საჭირო იყო სპეციალისტები. საჭირო იყო რაღაც გამოსავლის მოძებნა. ერთ-ერთი ასეთი გამოსავალი თარგმნილი ლიტერატურა გახლდათ. მას

ალტერნატივა არ გააჩნდა. ფაქტობრივად, საქმე გვაქვს ქართულ სინამდვილეში შვედეთის მეფის გუსტავ პირველი ვაზას (1523-1560) მოღვაწეობის პოპულარიზაციის პირველ მცდელობასთან.

შვედეთის მეფე გუსტავ ვაზაზე არც მანამდე და არც მას შემდეგ ქართულ ენაზე არაფერი არ ყოფილა დაწერილი. ამ საკითხს ცოტა სხვა კუთხით, ისტორიოგრაფიულ ასპექტში, ვეხებით ჩვენს ნაშრომში „შილერი და გუსტავ ვაზა“ და ვცდილობთ გამოვარკვიოთ თუ როგორი შეიძლება ყოფილიყო შვედეთის მეფისადმი ცნობილი გერმანელი მწერლის და ისტორიკოსის ფრიდრიხ შილერის დამოკიდებულება (კალანდაძე, 2000). ამიტომ, როგორც ჩვენ გვგონია, ასეთი ნაბიჯი გამართლებული ჩანდა. ეს საშუალებას გვაძლევს შევაგსოთ ის ინფორმაციული ვაკუუმი, რომელიც ამ სფეროში, ქართულ ისტორიოგრაფიაში გაგვაჩნდა. ამ თარგმანის მნიშვნელობა, ვფიქრობთ, სწორედ, ამაში უნდა მდგომარეობდეს.

ამ შემთხვევაში, პირველ ყოვლისა, საჭიროა სწორი კრიტერიუმის შერჩევა. ამას დიდი მნიშვნელობა აქვს. ეს დაგვეხმარება აღნიშნული პრობლემის ადეკვატური სურათი შევიქმნათ. აქ მკაცრი მეცნიერული კრიტერიუმი საზომად არ გამოდგება. ასეთ მაღალ მიზნებს ის არ ისახავდა. მის წინაშე გაცილებით უფრო მოკრძალებული ამოცანა იდგა და აქცენტი კეთდებოდა საკითხის პოპულარიზაციაზე. თარგმანის მთავარი ამოცანა, სწორედ, ამაში მდგომარეობდა. ამ კულტურტრეგერულ მისიას მან შეიძლება ითქვას, რომ ურიგოდ როდი გაართვა თავი. აი ეს იყო, სწორედ, მთავარი. ეს მარტივი, მიამიტური, მსჯელობა კარგად დააკვალიანებდა ქართულ საზოგადოებას და შვედეთის მეფის, გუსტავ ვაზას მოღვაწეობაზე ზოგად წარმოდგენას ჩამოუყალიბებდა. ის ამართლებს თავის თავს. წინამდებარე ნაშრომი ამ საკითხის გაშუქების პირველ მცდელობად გვევლინება.

***

მოდი დავიწყოთ ერთი საკითხით, რომელიც თეორიულ ხასიათს ატარებს და უმთავრესად, პოლიტიკური ქარტეხილების გამო, მრუდე სარკეში აირეკლებოდა. ეს არის საკითხის პერიოდიზაცია. რომელ პერიოდს უნდა მივაკუთვნოთ გუსტავ ვაზას მოღვაწეობა ადრეულ ახალ დროს, თუ გვიან შუა საუკუნეებს? ქართულ ისტორიოგრაფიაში არსებული აზრთა სხვადასხვაობა, რა თქმა უნდა, შემთხვევითი არაა, ცარიელ ნიადაგზე არ აღმოცენებულა, აშკარად სცილდება აკადემიურ ჩარჩოებს და, პირველ

ყოვლისა, პოლიტიკურ კატაკლიზმებთან ასოცირდება. მან გარკვეული ფერისცვალება განიცადა, რაც იმით გამოიხატა, რომ თუ გასაბჭოებამდე ქართული რეალობა გუსტავ ვაზას მოღვაწეობას ადრეულ ახალ დროს მიაკუთვნებდა (უზნაძე, 1920: 67-68) არსებითად სულ სხვა ვითარებაა საბჭოთა პერიოდის ქართულ ისტორიოგრაფიაში. ამჯერად მას ადგილი მიუზღინეს შუა საუკუნეების ისტორიაში, ასე აღმოჩნდა შვედეთის მეფე გუსტავ ვაზას მოღვაწეობა შუა საუკუნეების ისტორიის სახელმძღვანელოებში (ტივაძე, 1970: 435-437). დღევანდელი გადასახედიდან ამ საკითხზე კამათი ღია კარის მტვრევად მიგვაჩნია. ეს არის დავა უდავო საკითხზე. საბჭოთა მარქსისტული პერიოდიზაცია საერთაშორისო ასპარეზზე ცივად მიიღეს და არ გაიზიარეს. საბჭოთა ისტორიოგრაფია სრულ იზოლაციაში მოექცა და ფიასკო განიცადა (ანთაძე, 1992: 20-43; კალანდაძე, 2007: 52-72; კალანდაძე, 2017: 62-63; Каландадзе, 1994). გუსტავ-ვაზას მოღვაწეობა ადრეულ ახალ დროს მიეკუთვნება და ეს შეუსაბამობა თანამედროვე ქართულ ისტორიოგრაფიაში გასწორდა. აღდგა სამართლიანობა.

არის კიდევ ერთი სერიოზული საკითხი, რომელიც ასევე თეორიულ ხასიათს ატარებს და მკვეთრად გამოკვეთილი პოლიტიკური სარჩული უდევს საფუძვლად. საქმე ეხება გუსტავ ვაზას მოღვაწეობის შეფასებას, რომელიც ისტორიაში პიროვნების როლისადმი დამოკიდებულების გამოძახილია. თუ გასაბჭოებამდე ქართული რეალობა, უპირატესად, პროგრესულ-ლიბერალურ ღირებულებებზე იყო ორიენტირებული და შვედეთის მეფეს გუსტავ ვაზას საქმიანობას დადებითად აფასებდა, რაც ისტორიაში პიროვნების როლის გაცნობიერების გამოძახილი იყო, მკვეთრად შეიცვალა ვითარება საბჭოთა პერიოდის ქართულ ისტორიოგრაფიაში, რომელსაც სულ სხვა თეორიული ორიენტირება გააჩნდა და სულ სხვა პოსტულატიდან გამოდიოდა. გუსტავ ვაზას მოღვაწეობისადმი ინდიფერენტული დამოკიდებულება, მნიშვნელოვანწილად, სწორედ, ამით აიხსნება. ის ისტორიაში პიროვნების როლისადმი ნიჰილისტური მიდგომის ლოგიკური შედეგია. მრავლისმეტყველი უნდა იყოს, რომ პროფ. გიორგი ტივაძის სახელმძღვანელოში, სადაც საუბარია XVI საუკუნის პირველი ნახევარის შვედეთის ისტორიაზე, გუსტავ ვაზაზე ძალიან ძუნწი ინფორმაციაა, თითქოსდა ის არც კი მეფობდა (ტივაძე, 1970: 435-437). ასეთი მიდგომა, ცხადია, შემთხვევითი არაა და საბჭოთა რეალობის ექოდ გაისმა. ამის გამო მისი მკაცრად განსჯა მიზანშეწონილი არ უნდა იყოს, ადვილი გზით სიარული იქნებოდა და ჰიპერკრიტიკულად მიგვაჩნია. „ეს იყო ჩვენი უბედურება და

არა დანაშაული“. ვფიქრობთ, ეს უფრო ადეკვატური უნდა იყოს (კალანდაძე, 2015). ასე ამგვარად, გუსტავ-ვაზას მოღვაწეობისადმი დადებითი დამოკიდებულება, მისი მეფობისადმი გულგრილმა მიდგომამ ჩაანაცვლა, რაც წინგადადგმულ ნაბიჯად, თავდაპირველი გზის გაგრძელებად, მნელია მივიჩნიოთ.

ახლა უნდა შევეხოთ ერთ საინტერესო საკითხს, რომლის ზუსტად განსაზღვრას, ჩვენი აზრით, დიდი მნიშვნელობა გააჩნია და ძალიან დაგვეხმარება ამ თემისადმი სწორი მიდგომის შემუშავებაში. ამას კი პრინციპული მნიშვნელობა გააჩნია. რომელ ჟანრს განეკუთვნება თარგმანი ბელეტრისტიკას, თუ არის სამეცნიერო-პოპულარული ნარკვევი? მათ შორის ზღვარი მეტად მყიფეა და მისი განსაზღვრა ადვილი საქმე არ იქნება. ბელეტრისტიკის ნიმუშებს, უდავოდ, გააჩნია შეხების წერტილები, ისტორიულ სამეცნიერო-პოპულარულ ნარკვევებთან, რაც, მნიშვნელოვანწილად, იმით აიხსნება, რომ უმთავრესად, აქცენტი კეთდება თხრობაზე და არა მტკიცებაზე. მტკიცება ანიჭებს ისტორიას მეცნიერულ ღირებულებას. სხვათა შორის, სწორედ, ასე აღიქვამს მას მთარგმნელიც. „ჩვენი მოთხრობის გმირი“ (გუსტავ ვაზა, 1901: 6.) ე. ი. საქმე გვაქვს მოთხრობასთან, ბელეტრისტიკის ნიმუშთან. ჩვენ მეტად ფრთხილად უფრო იმ აზრისაკენ ვიხრებით, რომ თარგმანის სახით საქმე გვაქვს სამეცნიერო-პოპულარულ ნარკვევთან, რომელსაც არავინ არ უარყოფს, რომ გააჩნია შეხების წერტილი ბელეტრისტიკის სფეროსთან. ორივე შემთხვევაში პრიორიტეტულია თხრობა. აი ასე გვესახება ჩვენ ეს საკამათო საკითხი.

უწინარესად, ბუნებრივია, წამოიჭრება საკითხი, რამ გამოიწვია შვედეთის მეფის გუსტავ ვაზას საქმიანობით დაინტერესება საქართველოში? რითი მიიპყრო ქართული საზოგადოების ყურადღება მისმა მმართველობამ? ამ თემის პოპულარიზაცია აქტუალურად მიგვაჩნია და, პირველ ყოვლისა, რა თქმა უნდა, ქართული რეალობის გამოძახილია, მთარგმნელის არჩევანიც სწორედ ამან განაპირობა. ერთი შეხედვით ასეთი ნაბიჯი ცოტა უცნაური შეიძლება ჩანდეს და საერთო სიუჟეტიდან ამოვარდნილი გვეჩვენება. ეს იმით გამოიხატება, რომ შვედეთის ისტორიის პოპულარიზაცია საქართველოში არც მანამდე და არც მას შემდეგ, პრიორიტეტული არასოდეს ყოფილა და ყოველთვის პერიფერიულ თემად რჩებოდა. ეს თარგმანი ერთგვარ ბედნიერ გამონაკლისად შეიძლება მივიჩნიოთ და ამ დარგში პირველი მერცხალია. მთარგმნელის არჩევანი შემთხვევითი არაა, ცარიელ

ნიადაგზე არ აღმოცენებულა და მისი მიზეზი, უწინარესად, შვედეთის მეფის საქმიანობაში უნდა ვეძიოთ. პირველყოვლისა, შვედეთის მეფეს გუსტავ ვაზას მმართველობასთან ასოცირდებოდა შვედეთის გათავისუფლება დანიელთა ხანგრძლივი ბატონობისაგან. აქ, ვფიქრობთ, ყველაფერი საკმაოდ გამჭვირვალეა. ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ლიდერები ყოველთვის სარგებლობდნენ ქართული საზოგადოების დიდი მხარდაჭერით და სიმპათიით. როგორც ჩანს, გუსტავ ვაზა, სწორედ, ერთ-ერთი მათგანი იყო. ის შვედეთის ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის თავკაცი გახლდათ. მთარგმნელის არჩევანის ერთი მიზეზი ეს უნდა ყოფილიყო. მან ქართულ საზოგადოებას გუსტავ ვაზა გააცნო, როგორც შვედეთის ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის მთავარი სულისჩამდგმელი და აღიარებული ლიდერი. გუსტავ პირველი ვაზასადმი სიმპათიის ერთ-ერთი მიზეზიც, სწორედ, აქ დევს. გუსტავ ვაზას მოღვაწეობა სავსებით შეესატყვისებოდა მის პოლიტიკურ იდეალს და, ეტყობა, საქართველოსთვის სავსებით მისაღებ პოლიტიკურ ფიგურად ესახებოდა, რომელმაც გაათავისუფლა თავისი ქვეყანა დანიელთა ხანგრძლივი ბატონობისგან და შეეცადა ახლადგათავისუფლებული ქვეყანა, რაც შეიძლებოდა სწრაფად დაეყენებინა ფეხზე, სწორი გზით წაეყვანა. გაატარა რეფორმები, რომელიც ლიბერალური სულისკვეთებით იყო გაჯერებული და ძალიან კარგად თავსდება მისთვის სასურველი „განათლებული მონარქის“ იდეის ჩარჩოებში. შესაძლოა, შვედეთის მეფის მმართველობა ასეთი მონარქის შორეულ წინამორბედად ჰქონოდა წარმოდგენილი. ჩვენი აზრით, შვედეთის მეფის გუსტავ პირველი ვაზას საქმიანობის პატრიოტულ მხარეზე მკვეთრი აქცენტების დასმა, ამ თარგმანის სიახლედ შეიძლება მივიჩნიოთ, რაც, ბუნებრივია, ქართული რეალობის გამოძახილია.

ჩვენ შევეცდებით გამოვარკვიოთ ორი საკითხი. ერთი: რამდენად ინფორმირებული იყო ავტორი ამ საკითხში, ანუ რამდენად ჩახედულებას ამჟღავნებდა გუსტავ ვაზას მოღვაწეობაში. მეორე: როგორ აფასებდა გუსტავ ვაზას საქმიანობას. ამ კუთხით საკითხის გაშუქება საინტერესოა და აქტუალურად მიგვაჩნია. მის გამორკვევას პრინციპული მნიშვნელობა გააჩნია. ორივე ამ კითხვას დადებითი პასუხი უნდა გაეცეს და ეს, ცხადია, წიგნის პლიუსია. ალბათ, ორი აზრი არ შეიძლება არსებობდეს იმის თაობაზე, რომ ის საკმაოდ ინფორმირებული უნდა ჩანდეს გუსტავ-ვაზას საქმიანობაზე. ეს, რა თქმა უნდა, შემთხვევითი არ გახლავთ და ემპირული, ფაქტობრივი, მასალის ცოდნის ლოგიკურ შედეგად გვევლინება. ეს ამ თემაზე

მისი მსჯელობის პლუსია. გუსტავ ვაზას მმართველობისადმი ავტორის დამოკიდებულება დადებითი უნდა ჩანდეს. ეს, ცხადია, შემთხვევითი არ ყოფილა და ისტორიაში პიროვნების როლის გაცნობიერების გამოძახილია. ეს მისი მსჯელობის კიდევ ერთი პოზიტიური მომენტია.

ამ ნაშრომისადმი ნიჰილისტური დამოკიდებულება უადგილო იქნებოდა. მან თავისი წვლილი შეიტანა შვედეთის ისტორიის და მისი მეფის გუსტავ ვაზას მოღვაწეობის პოპულარიზაციის საქმეში. მთავარი, სწორედ, აი ეს იყო. იმჟამინდელი ქართული ისტორიოგრაფიის ფონზე, როდესაც ამ თემაზე თითქმის არაფერი იწერებოდა, ეს თარგმანი წინგადადგმული ნაბიჯი იყო და გვეხმარება შევავსოთ ის ინფორმაციული ვაკუუმი, რომელიც ამ სფეროში არსებობდა ქართულ ისტორიოგრაფიაში. მას შემეცნებითი მნიშვნელობა გააჩნდა.

მაშ ასე, ვაჯამებთ რა ყოველივე ზემოთქმულს დავძენთ, როგორც ჩვენ გვგონია, შვედეთის მეფის გუსტავ ვაზას მოღვაწეობის შეფასებისას ნაშრომის ავტორი პროგრესულ-ლიბერალურ პოზიციაზე დგას. მნიშვნელოვანწილად, სწორედ, ამით აიხსნება გუსტავ ვაზასადმი სიმპათია. გუსტავ ვაზას მოღვაწეობისადმი დადებითი დამოკიდებულება, ვფიქრობთ, საკმაოდ გამჭვირვალეა.

***

ახლა ორიოდე სიტყვა უნდა ვთქვათ ნაშრომის შინაარსზე, სტრუქტურაზე, მით უმეტეს, რომ მისი შემდგომი სრულყოფა, დახვეწა, გამორიცხულად არ მიგვაჩნია. ის თექვსმეტ ნაწილადაა დაყოფილი. შეიძლება გვეჩვენება, მაგრამ გვგონია, რომ ის გადატვირთულია, დამძიმებულია, რაც ურთულებს მკითხველს მთავარი სათქმელის აღქმას, ყურადღება ეფანტება წვრილმანებზე. ამიტომ, ალბათ, გაცილებით, უფრო სასურველი იქნებოდა საკითხის კომპაქტურად დალაგება და თხრობა. სასურველი იქნებოდა პირველი ნაწილი შემცირებულიყო, ხოლო მეორე ნაწილი ოდნავ გაგვეზარდა. ეს საშუალებას მოგვცემდა თავიდან აგვეცილებინა ეს შეუსაბამობა. ასეთი ნაბიჯი სავსებით გამართლებული უნდა ჩანდეს. მისი მოღვაწეობის მეორე პერიოდი გაცილებით უფრო მნიშვნელოვანი იყო, ვიდრე პირველი. ამიტომ, აქცენტების დასმა საკამათო შეიძლება იყოს.

უწინარესად უნდა აღინიშნოს, რომ ის სწორედ გადმოგვცემს ამ ეპოქის ისტორიას და გუსტავ ვაზას საქმიანობას. ეს, ცხადია, ძალიან

კარგია და ემპირული, ფაქტობრივი მასალის ცოდნის ლოგიკურ შედეგს წარმოადგენს.

პატრიოტიზმი ლაიტმოტივად გასდევს მთელს მის საქმიანობას. „მშვიდობით საყვარულო სამშობლოვ! მშვიდობით. იმედს არ ვკარგავ, რომ კიდევ გნახავ-გაიძახოდა გულში ახალგაზრდა გუსტავი, რომელიც გულდათუთქული შესცქეროდა თავის სამშობლოს კიდეებს“ (გუსტავ ვაზა, 1901: 7).

შესავალის შემდეგ, რომელიც მთავარი თემის განხილვის ისტორიულ ფონს წარმოადგენს (გუსტავ ვაზა, 1901: 3-5) საუბარია დანიელთა ბატონობის მძიმე უღელზე, მათთან უშედეგო მოლაპარაკებაზე, კალმირის უნიის (1397-1523) მძიმე შედეგებზე, შვედების წინააღმდეგობაზე (გუსტავ ვაზა, 1901: 7-11). 1518 წელს შვედეთის მომავალი მეფე ტყვედ ჩაიგდეს დანიელებმა, მაგრამ მან მოახერხა გაქცევა და სამშობლოში დაბრუნება. (გუსტავ ვაზა, 1901: 11-14). მამის დაღუპვამ კატალიზატორის როლი შეასრულა და დააჩქარა გადაწყვეტილების მიღება. მან კარგად გააცნობიერა, რომ დანიელთა ბატონობას წერტილი უნდა დასმოდა. ის აქტიურ მოქმედებაზე გადადის. მან მთელს ქვეყანაში დააგზავნა დეკლარაცია მოწოდებით გადაეგდოთ დანიელთა უღელი. „ამ დროს შორს, ძალიან შორს, შვეციის მიყრუებულ ადგილებში ერის გათავისუფლების სხივი ამობრწყინდა. დაბასოფელში ყრუდ გაისმა ხმა. გამოჩნდა მხსნელი, რომელიც სამშობლოს მალე გაათავისუფლებს მტარვალისაგან“ (გუსტავ ვაზა, 1901: 21.) რა თქმა უნდა, ეს გმირი, რომელსაც ნატრობდა ერი, გუსტავ ერიქსენი, შვედეთის მომავალი მეფე გუსტავ I ვაზა (1523-1560) იყო.

გულხელდაკრეფილი, რა თქმა უნდა, არც დანიელები იყვნენ. 1520 წელს დანიელები მეფე ქრისტიან მეორის (1513-1523) მეთაურობით შვედეთში შეიჭრნენ და სასტიკად დაამარცხეს ისინი. ქრისტიან მეორემ მალე თავი შვედეთის მეფედ გამოაცხადა. დაიწყო რეპრესიები. დანიელებმა სიკვდილით დასაჯეს მათი მოწინააღმდეგე 82 შვედი. ეს მოხდა 1520 წლის 8 ნოემბერს სტოკჰოლმში. ეს დღე ისტორიაში შევიდა სტოკჰოლმის „სისხლიანი აბანოს“ სახელით. „1520 წლის 8 ნოემბერი სისხლის-ღვრის დღედ აღინიშნება შვედეთის მატთანში. ხალხს ის დღე აქამდე არ აქვს დავიწყებული. შიშით, კანკალით და კრულვით იგონებს ამ თავზარდამცემ დღეს“ (გუსტავ ვაზა, 1901: 18).

დანიელთა რეპრესიებმა სათანადო ნაყოფი ვერ გამოიღო. შვედეთში ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა სულ უფრო ფართოდ იკიდებს ფეხს. ქვეყნის გათავისუფლების საათი ახლოვდება. ამ ბრძოლაში

შვედეთის მოკავშირედ მოგვევლინა ქალაქი ლიუბეკი, რომელსაც აშინებდა დანიის მეტისმეტი გამძლიერება, რომელიც პრეტენზიას აცხადებდა ბალტიის ზღვაზე ბატონობაზე. ამიტომ მათ შორის ალიანსი ბუნებრივი იყო. დანიის მდგომარეობა გაართულა იმანაც, რომ მას ფაქტიურად ორ ფრონტზე მოუხდა ბრძოლა. ის გრდემლსა და უროს შორის აღმოჩნდა. ლიუბეკის ფლოტმა დაამარცხა დანიის ფლოტი. დანიის მეფე ქრისტიან მეორე იძულებული იყო საკუთარი ტერიტორიების დაცვაზე ეზრუნა და შვედეთში თავის მომხრეებს სათანადო ყურადღება ვერ მიაქცია. ბუნებრივია, ამით ისარგებლეს შვედებმა და გადამწყვეტ უპირატესობას მიაღწიეს. 1521-1523 წლებში შვედეთში დაიწყო აჯანყება დანიელების წინააღმდეგ, რომელსაც სათავეში ჩაუდგა გუსტავ ერიქსენი, შვედეთის მომავალი მეფე გუსტავ პირველი ვაზა. 1523 წლის ივნისში დანიის მეფე ქრისტიან მეორე გადაყენებული იქნა.

1623 წლის 6 ივნისი, შვედეთის ისტორიაში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი თარიღია. ალკმარის უნია გაუქმდა და შვედეთის მეფედ აირჩიეს გუსტავ I ვაზა (1523-1560). შვედეთმა დამოუკიდებლობა აღიდგინა (История швнции, 1974: 149-151; Андерсен, 1951: Мелин.....2002).

წიგნში ყველაფერ ამაზე შეძლებისდაგვარად წვრილადაა მოთხრობილი (გუსტავ ვაზა, 41-58). ეს, ცხადია, ძალიან კარგია და შემეცნებითი დატვირთვა გააჩნია. ეს მარტივი, მიამიტური, მსჯელობაა შვედეთის მეფის, გუსტავ ვაზას მმართველობაზე ქართულ საზოგადოებას კარგად დააკვალისინებდა და ზოგად წარმოდგენას შეუქმნიდა. აი ეს იყო, სწორედ, მთავარი. ამიტომ მიგვაჩნია, რომ ეს თარგმანი ამართლებს თავის თავს. ის იმ პერიოდის ქართული ისტორიოგრაფიის ფონზე, როდესაც საქართველოში სკანდინავიის ქვეყნების, მათ შორის, ცხადია, შვედეთის, ისტორიაზე, მშობლიურ ენაზე არაფერი იწერებოდა, წინგადადგმულ ნაბიჯს წარმოადგენს. მან თავისი წვლილი შეიტანა ამ საკითხის პოპულარიზაციის საქმეში. მისი მნიშვნელობა, ვფიქრობთ, სწორედ ამაში უნდა მდგომარეობდეს. ამიტომ ამ მასალისადმი ნიჰილისტური დამოკიდებულება, ალბათ, მაინც დიდ სიფრთხილეს მოითხოვს და, ჩვენი აზრით, გამართლებული არ უნდა ჩანდეს. მისი შეუფასებლობა საქართველოში აღნიშნული პრობლემის შესწავლის შესახებ სრულყოფილ, ამომწურავ, წარმოდგენას ვერ შეგვიქმნის, მის ადეკვატურ სურათს ვერ გვიხატავს. აი ასეთია რეალობა.

საინტერესოა ნაშრომის დასასრული, რომელიც ამ თემის განხილვის დასკვნით აკორდად გვევლინება და, ჩვენი აზრით, შვედეთის მეფის

გუსტავ I ვაზას მოღვაწეობისადმი დამოკიდებულების თავისებურ რეზიუმედ შეიძლება მივიჩნიოთ. მრავლისმეტყველი უნდა იყოს, რომ უმთავრესად აქცენტი კეთდება პოზიტივზე, რაც კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს შვედეთის მეფისადმი კეთილგანწყობილებას.

„რასაკვირველია, გუსტავის მეოხებით დაირღვა ის პირობა, რომლითაც შვედეთი 126 წელია ექვემდებარებოდა დანიას. შვედეთმა სრული თავისუფლება მოიპოვა. ხალხმა მადლობის ნიშნად გუსტავი მეფედ აირჩია. იგი ჯერ დიდ უარზე იდგა, მეფის ჩამომავალი აირჩიეთ ვინმეო, მაგრამ სამღვდელოების, კეთილშობილთა და ხალხის შეერთებულ თხოვნას უარი ვეღარ უთხრა და მეფედ ეკურთხა“ (გუსტავ ვაზა, 1901: 58). ეს მსჯელობა ემპირული, ფაქტობრივი, მასალის ცოდნის და გუსტავ ვაზას მოღვაწეობის დადებითი შეფასების შერწყმის მცდელობაა.

„გუსტავ ვაზა ორმოც წელიწადს მეფობდა. იგი ცდილობდა, რომ სახელმწიფოს შინაური საქმეები კარგად მოეწყო, ხელოვნება და მეცნიერება წინ წაეწია. მრეწველობა და სოფლის მეურნეობა გაეუმჯობესებინა და სარწმუნეობა არ შეევიწროვებინა“ (გუსტავ ვაზა, 1901: 58). აქ აქცენტი კეთდება გუსტავ ვაზას საშინაო პოლიტიკაზე და ხაზგასმულია მისი წარმატებები კულტურის და მეცნიერების სფეროში, ეკონომიკაში, შეიძლება ვიფიქროთ, რომ განსაკუთრებით უნდა მოსწონდეთ გუსტავ ვაზას რჯულთშემქნარებლობა.

„მართალია, დანიელების მეფეები არა ერთხელ ცდილობდნენ, რომ შვედეთი მეორედ ჩაეგდოთ ხელში, მაგრამ ყოველი ცდა ამაოდ ჩაუვლიდათ ხოლმე“ (გუსტავ ვაზა, 1901: 58). აქ ყოველგვარი კომენტარი, ვფიქრობთ, ზედმეტია და ამ საქმეში გუსტავ ვაზას დამსახურებაზე მინიშნება საკმაოდ გამჭვირვალეა.

აქცენტი კეთდება განათლების და მეცნიერების სფეროში არსებულ პროგრესზე. „შვედები თავისი საკეთილდღეო საქმეებით იყვნენ გართულნი. ქალაქ უფსალაში ისევ გამართა უნივერსიტეტი. სხვა ქვეყნებიდან ბევრი მეცნიერი მოიწვიეს. მოიწვიეს აგრეთვე ნასწავლი ექიმები, გზების გამკეთებლები და სხვ. (გუსტავ ვაზა, 1901: 59). აქცენტი კეთდება ქვეყნის აღმშენებლობაზე, რომელსაც საფუძვლად ედო პროფესიონალიზმი, ცოდნა, განათლება.

ხაზგასმულია მრეწველობის სფეროში წინსვლა: „გუსტავმა დიდი ყურადღება მიაპყრო რკინის მადნების შემუშავებას და საზოგადოდ ყოვე-

ლგვარ მრეწველობას. მისი მეფობის საქმეების ჩამოთვლას დიდ ხანს მოვუნდებით და ყოველ საქმეს თავში უდგა და გასაკვირველია ის, რომ ყველა ამას როგორც ასწრებდა“ (გუსტავ ვაზა, 1901: 59).

ალბათ, არ შევცდებით თუ ვიტყვით, რომ გუსტავ ვაზასადმი სიმპათია თავის აპოგეას, პიკს, აღწევს. აი ამის კიდევ ერთი ნიმუში: „გუსტავი ნამდვილი მამა იყო თავისი ხალხისა. ამ გმირი მეფის დროს შვედებს მუდამ მშვიდობიანი და ბედნიერი ცხოვრება ჰქონდათ“ (გუსტავ ვაზა, 1901: 59). მიუხედავად გუსტავ ვაზას უდავო ღირსებისა, რომელსაც, ცხადია, არავინ არ უარყოფს, გუსტავ ვაზას „მამობრივ მზრუნველობაზე“, პატერნალიზმზე, აქცენტირება, ალბათ მაინც დიდ სიფრთხილეს მოითხოვს და გადაჭარბებული შეიძლება იყოს.

***

ამრიგად, როგორც ჩვენ გვგონია, ამ თარგმანმა თავისი მოკრძალებული წვლილი შეიტანა საქართველოში სკანდინავიის ქვეყნების, კერძოდ კი, შვედეთის ისტორიის პოპულარიზაციის საქმეში. ვფიქრობთ, ამით კიდევ ერთ კარგი საქმე გაკეთდა. ამ კულტურტრეგერულ მისიას მთარგმნელმა შეიძლება ითქვას, რომ ურიგოდ როდი გაართვა თავი. ეს, ცხადია, ძალიან კარგია. ის ამართლებს თავის დანიშნულებას და ქართულ საზოგადოებას შვედეთის მეფის გუსტავ I ვაზას (1523-1560) მოღვაწეობაზე ზოგად წარმოდგენას ჩამოუყალიბებს. ეს იმ პერიოდის ქართული ისტორიოგრაფიის ფონზე, როდესაც სკანდინავიის ქვეყნების ისტორიაზე ქართულ ენაზე არაფერი იწერებოდა, წინ გადადგმულ ნაბიჯს წარმოადგენდა. მას შემეცნებითი დატვირთვა გააჩნია. ფაქტობრივად, ეს იყო ქართულ რეალობაში გუსტავ ვაზას მოღვაწეობის პოპულარიზაციის პირველი მცდელობა. მისი მნიშვნელობა, ვფიქრობთ, სწორედ ამაში უნდა მდგომარეობდეს. ეს მცდელობა, როგორც ჩვენ გვგონია, წარმატებულად შეიძლება მივიჩნიოთ და მას, შეიძლება გვეჩვენება, მაგრამ გვგონია რომ, ღირსებები გაცილებით უფრო მეტი გააჩნია, ვიდრე ნაკლი. ეს თარგმანი იმ პერიოდის ქართული ისტორიოგრაფიის შენაძენად მიგვაჩნია. შესაძლოა, მას როგორც ლიბერალს ცოტა ზედმეტი მოსდის, მაგრამ შვედეთის მეფის გუსტავ I ვაზას მოღვაწეობის დადებითად შეფასება, უეჭველად, შეიცავს ჭეშმარიტების რაციონალურ მარცვალს, სავსებით მართლზომიერი უნდა იყოს და მისაღები ჩანს. ეს ამ თემაზე მისი მსჯელობის დადებითი მხარეა. შვედეთის მეფის

გუსტავ პირველი ვაზასადმი ავტორის და მთარგმნელის კეთილგანწყობილება, ცხადია, შემთხვევითი არ ყოფილა, ცარიელ ნიადაგზე არ აღმოცენებულა და მნიშვნელოვანწილად, ვფიქრობთ, იმით აიხსნება, რომ ისინი შვედეთის მეფის გუსტავ ვაზას მოღვაწეობის შეფასებას პროგრესულ-ლიბერალური პოზიციებიდან ცდილობდნენ, რომელსაც, ბუნებრივია, გააჩნია თავისი პლუსები და მინუსები. შეიძლება ვიფიქროთ, რომ მთარგმნელი გუსტავ ვაზას, როგორც ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ერთ-ერთ ორგანიზატორს და მთავარ სულისჩამდგმელს, დიდ პატივს მიაგებდა და მისდამი განსაკუთრებულ სიმპათიას გამოხატავდა. ამიტომ ამ თარგმანის შეუფასებლობა ან აპოლოგეტური შეფასება, სწორი არ იქნებოდა. ორივე უკიდურესობა მიუღებელია. უნდა ვეცადოთ გამოვძებნოთ საშუალებო ხაზი, ოქროს შუაგული, რომელიც საშუალებას მოგვცემს გამოვკეთოთ როგორც შუქი, ისე ჩრდილი და შევეცადოთ ავხსნათ მისი გამომწვევი მიზეზები. წინამდებარე ნაშრომი ამის ერთ-ერთი მოკრძალებული მცდელობაა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- ავალიანი (1920):** ს. ავალიანი, მსოფლიო ისტორიის სახელმძღვანელო, ნაწილი პირველი, ტფილისი;
- ანთაძე (1992):** კ. ანთაძე, მ. კალანდაძე, კ. მეშველიანი, ისტორიის პერიოდიზაციისთვის, „მაცნე“, ისტორიის სერია, N2; თბილისი;
- გუსტავ (1901):** გუსტავ ვაზა, ძველი ისტორიული ამბავი, ან. წერეთლის თარგმანი, ტფილისი;
- კალანდაძე (2007):** მ. კალანდაძე, მსოფლიო ისტორიის პერიოდიზაციის შესწავლა საქართველოში, თბილისი;
- კალანდაძე (2017):** მ. კალანდაძე, ერთი აქტუალური პრობლემის გამო, ანუ დავა უდავო საკითხზე, საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტი, ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა და სამართლის ფაკულტეტის შრომები, VII, თბილისი;
- კალანდაძე (2000):** მ. კალანდაძე, შილერი და გუსტავ ვაზა, დროშა N7-8, თბილისი;

- კალანდაძე (2015):** მ. კალანდაძე, საბჭოთა პერიოდის ქართული ისტორიო-გრაფიის შეფასებისათვის, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი, მსოფლიო ისტორიის ინსტიტუტი, ახალი და უახლესი ისტორიის კათედრა, VIII, ყოველწლიური კონფერენცია, თბილისი;
- ტივაძე (1970):** გ. ტივაძე, შუა საუკუნეების ისტორია, მეორე ნაწილი, თბილისი;
- უზნაძე (1920):** დ. უზნაძე, გველესიანი ივ. ახალი ისტორია (XVI-XVII სს.), თბილისი;
- წერეთელი (1920):** ალ. წერეთელი, მსოფლიო ისტორია, მესამე ნაწილი, ახალი საუკუნეები, ტფილისი;
- ჭუმბურიძე (1920):** თ. ჭუმბურიძე, ახალი ისტორია, ტფილისი;
- Андерссон (1951):** И. Андерссон, История Швеции, Издательство иностранной литературы, Москва;
- Каландадзе (1994):** М. Каландадзе, Грузинские Школьные учебники по новой истории, Преподавание истории в школе, №7;
- Кан (1974):** А.С. Кан. История Швеции, Издательство „Наука“, Москва,
- Мелин (2002):** Ян Мелин, Альф В. Юханссон, Сюзанна Хеденборг. История Швеции, Издательство „весь мир“, Москва;